

PROBLEMATIKA KONTRAFINALITNÝCH DEJÍN U F. ENGELSA

VLADIMÍR SEILER

V Engelsovom teoretickom dedičstve sa často stretávame s problematikou kontrafinalitných dejín. Už v úvode musím poznamenať, že Engels i keď výslovne nepoužíva termín kontrafinalita, kontrafinalitné dejiny, domnievam sa, že tento termín môže prilihave a koncentrovane vyjadriť problematiku jednej témy z filozofie dejín, ktorú nachádzame u Engelsa a ktorá je v marxistickom svetovom názore významne zastúpená.

Výrazom „kontrafinalita“ označujem paradox cieľov a výsledkov činnosti; výrazom „dejinná kontrafinalita“, resp. „kontrafinalitné dejiny“ označujem potom taký paradox cieľov a výsledkov, ktorý je determinovaný *spoločenskými vzťahmi* a ktorý nachádza vyjadrenie napr. v myšlienke, že to, o čo sa usiluje jeden, marí druhý a výsledok je iný, ako obaja zamýšľali, o čo sa usilovali. To „tretie“, výsledok, čo vzišiel z ich úsilia, takáto (špecificky historická spoločenská) objektivita ich činov je nadaná vlastnou „logikou“, poriadkom, ktorý sa vnucuje vedomiu, úmyslom činných ľudí, a to či už vo forme danosti, podmienky pre ich činnosť, alebo ako výsledok ich činnosti. Výsledok, ktorý je objektivovanou súčinnosťou individuí a teda tiež spoločenským vzťahom alebo jeho predmetným výrazom, i keď sa konštituoval proti úmyslom, cieľom aktérov (a o túto historickú *formu* spoločenskej súčinnosti nám tu ide) a teda kontrafinalitne, nie je zbavený *účelovosti*, resp. tých foriem objektívnych súvislostí, ktorých duchovným výrazom je kategória účelnosti. Napokon termín „dejiny ľudstva“ môžeme tiež interpretovať ako časovosť interakcií, súčinností ľudí. Ak táto súčinnosť nemá cieľ, je afinalitná a voči individuíam vystupuje obyčajne ako kontrafinalitná vtedy, ak bezprostredné alebo vzdialenejšie dôsledky činností individuí sú protikladné tomu, čo sledovali. To „iné“, protikladné je mocou nad nimi, resp. ich má v moci; je to nezvládnuteľná moc ich súčinnosti. V tom zmysle vymedzujem teda termín „kontrafinalitné dejiny“ či „kontrafinalita v dejinách“, čo, ešte raz zdôrazňujem, vôbec nevylučuje, aby dejiny, t. j. časovosť interakcií individuí, aby systém týchto interakcií (napr. spoločenskoekonomická formácia) pôsobil účelne, aby dejiny mali svoju „logiku“, zákonitosti, či v idealistickej interpretácii napr. „rozum“, Heglov „vnútorný účel“. Kategória účelovosti vyjadruje totiž úhrn komplikovaných súvislostí objektívnej reality najmä kauzálne a funkčné vzťahy ako aj vzťahy transformácie systémov. Účelovosť ľudského konania vo forme *racionálneho* konania je iba jednou jeho formou, je to finalitná činnosť. Cieľazameraná, finalitná činnosť je špecificky ľudskou racionálnou formou činnosti, ktorej charakteristickou črtou je projektívna transcendencia, čo nemôžeme tvrdiť o iných procesoch, ktoré prebiehajú tiež účelne.

V ďalšom texte sa pokúsim načrtnúť niektoré duchovné i spoločensko-praktické súvislosti kategórie kontrafinalitných dejín a konfrontovať ju s historickou

látkou, ktorú filozofickej reflexii ponúkajú skúsenosti z realizácie socialistickej revolúcie.

Kontrafinalita, t. j. paradox cieľov a výsledkov činnosti, nadradenosť irónie výsledkov zámerom, je natoľko elementárny, všeobecný, ale pre filozofiu dejín tiež závažný fakt, dôležitá súvislosť spočívajúca v štruktúre ľudského činu, že našiel svoje vyjadrenie v rôznych svetových názoroch. Ale až tvorcovia svetového názoru víťaziacej buržoázie urobili zo spomínaného paradoxu *filozofickú* otázku a zakladatelia vedeckého komunizmu rozšírili platnosť tejto otázky z individuá na spoločenské formácie.

To, čo sa zbežne nazýva dejinnou nevyhnutnosťou, vyjadruje sa v záujmoch triedy, ktorá je organizátorom nového výrobného spôsobu, spôsobu boja spoločnosti s prírodou. Preto možno z tohto hľadiska konštatovať, že nové výrobné pomery a od nich odvodené ostatné spoločenské vzťahy sa nastolujú *akoby* podľa predstavy revolučnej triedy, ktorá je ich organizátorom. Táto spoločensko-praktická determinácia sa v európskej a americkej revolučnej buržoázii svetonázorovo zvýraznila v *racionalizme*, v kategórii rozumu. *Gnozeologický racionalizmus*, ktorý sa zrodil z matematiky, sa snažil dosahovať raz navždy platné pravdy, pričom abstrahoval od hraníc ich platnosti. Tento racionalizmus, aplikovaný na spoločenské pomery, prejavil sa v *dejinnom racionalizme* revolučnej buržoázie. Z neho potom vyplývalo — a v tom spočívala jeho revolučná funkcia — aby podľa neho, podľa rozumu, ako jednej z prirodzeností človeka (t. j. podľa predstáv buržoázie) bol stvárnený spoločenský svet. Tento racionalizmus sa ďalej vyznačuje črtou, ktorá je významná pre pochopenie duchovného výrazu revolučného fenoménu, na ktorú nadväzuje marxizmus, a to *perspektivizmom*. Kategória rozumu sa stala arbitrom spoločenskej praxe u duchovných predstaviteľov Veľkej francúzskej buržoáznej revolúcie, nezaobišli sa bez nej ani klasickí buržoázni ekonómovia, výrazná je u utopických socialistov, najmä však u Hegla, dôsledného a hlbokého filozofa tejto revolúcie.

Je známe, že Marx a Engels odhalili historicky determinovaný buržoázny obsah kategórie rozumu i iných kategórií, ktoré mobilizovali masy ľudí k revolučnej akcii i tých, ktorí v mene týchto ideí mocensky utláčali rodiacu sa revolučnú triedu proletariátu a svetonázorove zdôvodňovali buržoáznu prax.

Podobne ako starovekí Gréci objavujú rozum, logos v prírode, objavujú ho anglickí *klasickí ekonómovia* v hospodárskej činnosti. Zákon hodnoty je im prozreteľnosťou, ktorá neustále ironizuje aktivitu i výsledky zámerov tých, ktorí sa zúčastňujú na kapitalistickom výrobnom spôsobe, aby sa demonštrovala predovšetkým vo výsledkoch ich činnosti. Zákonité väzby živelného fungujúceho kapitalistického výrobného spôsobu interpretujú ako nadindividuálny rozum, účel, ktorý riadi úhrnnú ekonomickú činnosť individuí.

Hegel nadväzuje na svetonázorové konzekvencie ekonomických úvah anglických klasických ekonómov i na historickú látku mladej buržoáznej spoločnosti a podáva jej filozofické zovšeobecnenie v *dialektike* a v niektorých špeciálnych kategóriách, ktoré podľa Hegla vyjadrujú vnútorný účel, rozum dejín v kontrafinalitnej činnosti individuí (svetový duch, lesť rozumu).

Proti faktu kontrafinalitných dejín, proti anarchizujúcej činnosti liberalistického kapitalizmu vzniká *duchovná vzbura* predovšetkým v projektoch rozumne usporiadanej spoločnosti, pretože ich autori nevedia, že kategória rozumu, najmä ak sa ňou charakterizujú spoločenské vzťahy, je výsostne historicky determinovaná kategória, ďalej tým, že neodhalili zdroje v *praktických* vzťahoch ľudí, ktoré nerozum spoločenskej činnosti privedú k rozumu, ostali ich projekty *utopické* (utopickí socialisti).

Taká je stručná charakteristika myšlienkového dedičstva (problematiky, ktorá nás tu zaujíma), na ktoré nadväzujú Marx a Engels. Ostáva im aj historická látka, spoločenská prax, ktoré vyvolali spomínanú svetonázorovú reflexiu. Ich prínos k tejto problematike je v tom, že:

1. odhalili spoločensko-materiálne zdroje kontrafinalitných dejín;

2. našli materiálne zdroje a revolučnú triedu, ktorá vytvorí také podmienky spoločenského bytia, ktoré budú negáciou *dosiaľ* známej dejinnej kontrafinality.

S myšlienkou kontrafinalitných dejín a s perspektívou ich negácie v komunistickej spoločnosti sa často stretávame u Marxa a najmä Engelsa, takže môžeme hovoriť o nej ako o významnej filozoficko-dejinnej myšlienke marxizmu.

Už v diele *Nemecká ideológia*, v ktorom si zakladatelia nového svetového názoru, ako sami uvádzajú, ujasňovali problémy, nachádzame myšlienku kontrafinalitných dejín v súvislosti s nastolovaním problematiky odcudzených spoločenských vzťahov a pre individuá *odcudzenej spoločenskej súčinnosti*. Dočítame sa tam, že „... kde jestvuje rozkol medzi zvláštnym a spoločným záujmom, kým činnosť je... rozdeľovaná živčne, stáva sa človekovi jeho vlastný čin cudzou silou, ktorá stojí proti nemu, ktorá ho ujarmuje, namiesto aby ju on sám ovládal...“ A o niekoľko riadkov ďalej uvádzajú, že „... fixácia sociálnej činnosti, konsolidácia vlastného produktu vo vecnú moc nad nami, ktorá sa vymyká našej kontrole, kríži naše očakávania, marí naše výpočty, je *jedným z hlavných momentov* v doterajšom dejinnom vývoji...“ (*Nemecká ideológia*, Bratislava 1961, 34, 35. Zdôraznil V. S.).

Aj v neskorších dielach, a to najmä v Engelsovom Úvode k *Dialektike prírody* a v spise *Vývoj socializmu od utópie k vede* sa stretávame s obmenou spomínaných myšlienok.

Keďže sa chcem zmieniť o tom, aký vzťah má Engelsova myšlienka prekonania kontrafinalitných dejín k jeho a Marxovmu chápaniu humanizmu, uvediem citát z Úvodu k *Dialektike prírody*, v ktorom Engels konštatuje, že „čím viac sa ľudia vzdalujú zvieratám (v užšom zmysle), tým viac robia sami vedome svoje dejiny, tým menší je vplyv nepredvídateľných účinkov na tieto dejiny... Ak však posudzujeme dejiny podľa tohto meradla... zistíme, že je tu ešte príliš veľký nepomer medzi stanovenými cieľmi a dosahovanými výsledkami... že nekontrolovateľné sily sú oveľa mocnejšie než sily, ktoré plánuvite uvádzajú do pohybu“. Je to tak preto, dôvodí ďalej Engels, lebo činnosť, ktorá povzniesla ľudí zo stavu zvierat, výroba životných prostriedkov je podrobená slepejšej hre nekontrolovateľných síl. Preto „až vedomá organizácia spoločenskej výroby s plánovitou výrobou a plánovitým rozdeľovaním môže ľudí povzniesť po stránke spoločenských vzťahov, tak ak ich výroba povzniesla

po špecifickej biologickej stránke“. Engels v spise *Vývin socializmu od utópie k vede* v jednej kapitole, kde objasňuje materialistický názor na dejiny, načrtáva vývin kapitalizmu a konštatuje, že sa ukazuje možnosť, aby spoločenská výroba zaistila všetkým členom spoločnosti nielen zlepšujúce sa hmotné podmienky existencie, ale i „plné slobodné rozvíjanie a uplatňovanie ich telesných a duševných schopností“. Túto kapitolu končí významným a známym filozofickým zovšeobecnením: plánovitou, cieľavedomou organizáciou spoločnosti, ktorá je výsledkom proletárskej revolúcie, vstupuje ľudstvo do takého obdobia svojich dejín, v ktorých, podľa Engelsa, „boj o individuálnu existenciu prestane. Až tým sa človek vymaní v určitom zmysle definitívne zo zvieracej ríše a prestúpi zo zvieracích podmienok jestvovania do podmienok skutočne ľudských... Vlastné spoločenské bytie ľudí, ktoré až doteraz stálo proti nim akoby vnútené im prírodou a dejinami, sa teraz stane ich slobodným činom... Až potom budú ľudia s plným vedomím vytvárať svoje dejiny... a spoločenské príčiny, nimi uvádzané do pohybu, budú mať v prevažnej a v stále rastúcej miere účinky, ktoré oni chceli. Je to skok ľudstva z ríše nutnosti do ríše slobody“.

Perspektívu negácie kontrafinalitných dejín, ktoré Engels vyvodzuje zo spoločenských dôsledkov rozvoja produktívnych síl, spája s chápaním slobody, ktoré prekračuje klasickú spinozovsko-heglovskú koncepciu (sloboda ako poznaná nevyhnutnosť), ktorú v iných prácach akceptuje v polemike s *indeterministickými* názormi na slobodu a jej chápaním ako metafyzického protikladu nevyhnutnosti. Je to chápanie slobody (ktoré je explikované Marxom v 48. kapitole tretieho zväzku Kapitálu), ktorá je spätá s myšlienkou mnohostranného rozvoja bytostných síl indivíduí, s „rozvojom ľudských síl, ktorý je sám sebe účelom“, pričom určovanie cieľov a povaha činnosti nie sú determinované núdzou životných prostriedkov, teda oblasťou, kde sa ona rieši — ekonomikou, i keď jej úroveň, produktívne sily vytvárajú prírodno-spooločenskú základňu možnosti novej dejinnej determinácie.

A tak aj na základe tohto stručného náčrtu môžeme konštatovať, že myšlienka negácie kontrafinalitných dejín je významnou myšlienkou filozofie dejín marxizmu, ktorá napokon vyúsťuje do jeho teórie humanizmu.

Citované Engelsove myšlienky o dejinnej kontrafinalite sú filozofickým zovšeobecnením dejín, a teda ako každá teória majú platnosť v tzv. čistej podobe; ak ide o teórie týkajúce sa spoločenských systémov, potom sa k empirickej realite približujú asymptoticky, priamoúmerne rozvinutosti spoločenského systému. Jeho myšlienky preda len načrtávajú perspektívu, ktorá hlboko korení v dejinnej praxi rodiacich sa socialistických spoločností. V období, v ktorom si pripomíname 150. výročie narodenia Fridricha Engelsa a viac ako inokedy sa zamýšľame nad jeho prínosom k vytvoreniu komunistického svetového názoru, pokúsime sa zodpovedať otázku, nakoľko sú aktuálne jeho myšlienky prekonávanie kontrafinalitných dejín pre súčasnú dejinnú prax, pre konštituovanie novej spoločensko-ekonomickej formácie, resp. v čom filozofické zamýšľanie sa nad touto praxou rozvíja Engelsove myšlienky?

Ak chceme pouvažovať o aktuálnosti filozofickej myšlienky pre živý jestvujúci svetový názor i pre myšlienkovú inšpiráciu, potom musíme vychádzať zo

samej povahy filozofickej reflexie, jej všeobecnosti, podstatnosti, ktoré korešpondujú s takou časovou, resp. historickou dimenziou, že neprekvapuje, ak (do objavu poznatku, že duchovné výtvyry sú determinované historickými štruktúrami praxe) sa filozofické výpovede často považovali za ahistorické, nadčasové. Táto ilúzia nevyplynula iba z toho, že myšlienka zovšeobecňovala to, čo bolo a čo malo platnosť pre prítomnosť, ale často bola špecifickou výpoveďou o tom, čo bude, zaznamenávala novovznikajúci životný pocit vyrastajúci z novovznikajúcej dejinnej praxe, zaznamenala teda budúci čas.

Stačí čo len empiristický prístup k Engelsovým myšlienkam o dejinnej kontrafinalite, aby sa mohla konštatovať ich aktuálnosť. Sú predsa filozofickou skratkou tých životných podmienok, ktoré naďalej formujú našu dejinnú epochu a v ktorej sa ustavične reprodukujú. Ale plochý empiristický prístup, ktorý sa niekedy vydáva za vedecký, je práve bránou buržoáznej kritiky Engelsových myšlienok, a to v tých bodoch, kde Engels duchovne prekračuje buržoáznu prax, myšlienok týkajúcich sa budúcej komunistickej spoločnosti. Jeho kritici totiž hovoria, že tu ide o iluzórny prvok. Túto kritiku opierajú tiež o konfrontáciu Engelsových myšlienok s ich hodnotením faktov z vývinu socialistických spoločností, ktoré vraj svedčia o tom, že socialistické spoločnosti sú tlačené k mechanizmu fungovania kapitalistickej spoločnosti. Celý problém spočíva však v tom, že *k filozofickej myšlienke treba uplatniť aj filozofický prístup*. Fakty pre filozofiu sú totiž inej povahy než fakty napr. pre empirickú sociológiu, resp. pre každé nazeranie, kde sa neuplatňuje *vývinové* hľadisko. (To napokon neplatí iba pre filozofickú myšlienku, ale pre akýkoľvek teoretický výrok. Tak napr.: gravitačný zákon môže byť konfrontovaný s „realitou“, napr. s faktom vznášania sa telesa tak, že sa vyhlási, že mu zákon „protirečí“, „nepôsobí úplne“.)

Socialistickou revolúciou sa začína, ako píše Engels, „skok ľudstva z ríše nutnosti do ríše slobody“, t. j. z ríše tej nutnosti, ktorá je vytvorená núdzou životných prostriedkov a teda výrobnými silami, ktoré ešte nedovoľujú veľkej časti ľudstva, a to predovšetkým tým, ktorí týmito silami pôsobia, taký rozvoj ľudských síl, ktorý je imanentný s už uvedeným Marxovým chápaním „ríše slobody“, kde ciele ľudských snažení nie sú pod donucovacou mocou ekonomiky. Vyriešiť túto úlohu je historickým poslaním robotníckej triedy a vedy. Tým sa tiež objasňuje Engelsova myšlienka o tom, že „boj o individuálnu existenciu prestane“, že „zo zvieracích podmienok existencie sa vstúpi do podmienok skutočne ľudských“.

Je len pochopiteľné, že vo filozofickom zovšeobecnení, kde sa hovorí o *doterajších* dejinách ľudstva a o *budúcich* dejinách, ktoré sa teraz konštituuju, majú myšlienky inú úroveň všeobecnosti ako tie, ktoré budú filozofickou reflexiou praxe rodiacej sa socialistickej spoločnosti, kde sa mieša jednak to, čo má platnosť pre doterajšie dejiny, jednak to, čo je filozoficko-dejinnou projekciou Engelsovej myšlienky. A o tomto, bytostne našom období, chcem formulovať niekoľko myšlienok v súvislosti s Engelsovou myšlienkou kontrafinalitných dejín.

Začnime Engelsovou myšlienkou, že „anarchia v spoločenskej výrobe bude

nahradená plánovitou cieľavedomou organizáciou“. Správnosť tejto myšlienky sa dokázala v praxi socialistických spoločností. Pod vedomú kontrolu vstupuje tiež stále väčšie množstvo životných podmienok, ktoré predtým ovládali ľudí. V čom sa prejavuje to, že spoločenské bytie ľudí, ktoré podľa Engelsa „až dosiaľ stálo proti nim akoby vnútené im prírodou a dejinami, sa stane teraz ich slobodným činom“? Prejavuje sa to predovšetkým v plánovitej organizácii spoločenskej výroby. Ekonomická činnosť spoločnosti riadiaca sa plánom, *vedomé* navodzovanie spoločenskej súčinnosti sa stali duchovným atribútom pôsobenia spoločenských výrobných síl a ich organizovania vo forme spoločenského vlastníctva výrobných prostriedkov. Moderné výrobné sily, charakterizované premenou vedy v ich súčasť, v bezprostrednú duchovnú stránku ich materiálneho pôsobenia, si vynucujú, a to v rastúcej miere, také ich spoločensko-organizačné zvládnutie, ktoré sa opäť nemôže diať bez vedy, a to predovšetkým bez vedy o ich vedomom riadení. Konštituovanie sa vied, ktoré toto riadenie umožňujú, napokon sama veda o riadení, je symptómom epochy, kde stále viac činností musí vstúpiť pod spoločenskú kontrolu, a to dokonca pod trestom zániku spoločnosti (používanie atómovej energie vo vojne, problém „populačného výbuchu“, ničenie prírody priemyslom a pod.). Plánovitosť spoločenskej výroby je natoľko vnútorne späté s existenciou spoločenského vlastníctva výrobných prostriedkov, že môžu byť dokonca kritériom toho, či jestvujúce výrobné vzťahy pôsobia vo forme spoločenského vlastníctva. Tam, kde sa činnosť ekonomických buniek (napr. na základe skupinového vlastníctva) neriadi, resp. nie je pripojená na celospoločenský plán, nemožno hovoriť o spoločenskom vlastníctve výrobných prostriedkov, t. j. o tejto forme úhrnu ekonomických vzťahov, v ktorých pôsobia produktívne sily spoločnosti. Úsilie o parceláciu spoločenského vlastníctva na skupinovú, degradácia ekonomického plánu spoločnosti na nezáväznú smernicu predstavovali by vzhľadom na plánovitú ekonomickú činnosť spoločnosti regres, utvorili by podmienky, v ktorých boj o individuálnu či kolektívnu existenciu by vytváral nad individuami a kolektívami fungujúcu odcudzenú, nezvládnutú silu ich sociálnej súčinnosti.

Zamýšľanie sa nad praxou plánovitej sociálnej súčinnosti v socialistickej spoločnosti privádza aj k ďalšiemu poznatku, a to, že plánovitá činnosť, ktorá je nedostatočne fundovaná poznaním, vytvára pre spoločnosť nežiaduce výsledky. Všeobecne sa zdôrazňuje naliehavosť vedeckého prístupu k plánovaniu a riadeniu spoločenských procesov, varuje sa pred voluntarizmom.

Jedným z filozofických problémov uvedomelého spoločenského procesu je tiež *analýza štruktúry ľudského činu*; analýza vzťahov medzi cieľmi, prostriedkami a výsledkami činnosti. Týmito vzťahmi sa špecifickým spôsobom zaoberá praxeológia, ktorá vo vymedzení jej zakladateľa T. Kotarbinského je náukou o efektívnej racionálnej činnosti. Týmito kategóriami operuje tak všedné každodenné vedomie, ako aj teória, ktorá načrtáva spoločnosti ciele jej činnosti. Možno konštatovať, že najmä vo vedomí organizátorov socialistickeho výrobného spôsobu sa pri hodnotení negatívnych aspektov činností ustálili výrazy, ako napr.: „prostriedky nezodpovedali, resp. neboli adekvátne cieľom“; „ciele nezodpovedali možnostiam, objektívnej realite“, t. j. predovšetkým prostriedkom. Sú to všetko

výpovede, ktoré zaznamenávajú vzťah uvedomelej a živej stránky činnosti socialistickej spoločnosti.

Súvislosti, ktoré nachádzame medzi spomínanými elementmi ľudského činu ako činu individua, môžeme uplatniť aj na spoločnosť, ktorá k svojim objektívnym podmienkam vystupuje ako vedomý subjekt. Rozdiel je však v tom, že kým u jednotlivca neúspech činnosti nemusí viesť k jej opakovaniu, pre spoločnosť takáto možnosť nejestvuje, naopak, je nútená hľadať adekvátne prostriedky pre svoje ciele alebo ciele pozmeniť, majúť na mysli jestvujúce alebo budúce prostriedky.

Výsledky analýzy štruktúry ľudského činu privádzajú tiež k poznatku, že vzťah medzi prostriedkami a výsledkom je závažnejší, podstatnejší než vzťah medzi cieľom a výsledkom. Prostriedok je totiž časť objektívnej reality, ktorá v praktickom vzťahu pôsobí na inú jej parcialitu a vytvára tak výsledok. A nevytvára iba výsledok, ale presne povediac logiku výsledku, t. j. určitý poriadok a hlbinné vzťahy činnosti. A táto tzv. logika činu môže pôsobiť ako sila proti úmyslom jej tvorcov, takže sa im javí ako zlo. Vzniká paradox úmyslov a výsledkov. Kým pre triedne antagonistické formácie sú práve spomínané paradoxy vnútornou logikou antagonistického činu, pre socialistickú spoločnosť (majúc na mysli jej rozvinutú formu) jestvujú podmienky, aby už v priebehu realizácie spoločenského cieľa sa jednak konkretizovalo poznanie, na základe ktorého bol projektovaný cieľ, jednak je tu eminentný záujem spoločnosti, aby jej úhrnná práca sa efektívne vynakladala, aby sa zabránilo spomínanej kontrafinalite.

Problematika prekonávania kontrafinalitných dejín v socialistickej spoločnosti je pochopiteľne už problematika zložitejšia i uvažovanie o nej sa vedie v rôznych rovinách, a to najmä vo filozofickej a ekonomickej literatúre. Za najreprezentatívnejšie kategórie, v ktorých sa ona koncentruje, môžeme považovať kategórie živej a uvedomelej stránky spoločenskej činnosti a úvahy o pôsobení spoločenských zákonitostí za socializmu.

Nadväzujúc na Engelsovu iniciatívu v nastolovaní problematiky kontrafinalitných dejín a ich negácie, ponúka pohyb socialistickej spoločnosti iniciatívu filozofom, aby filozofickými prostriedkami zaznamenali proces negácie kontrafinality v dejinách.

ПРОБЛЕМАТИКА КОНТРАФИНАЛЬНОЙ ИСТОРИИ У Ф. ЭНГЕЛЬСА

Владимир С а й л е р

Автор намечает некоторые духовные и общественно-исторические связи категории контрафинальной истории в произведениях Энгельса и задумывается над этой проблемой в связи с опытом строительства социалистического общества.

Идея контрафинальной истории (парадокс целей и результатов) и ее отрицание в коммунистическом обществе является значительной идеей философии истории марксизма.

Поскольку преодоление контрафинальности в истории связано с пониманием свободы как деятельности, которая не детерминирована недостатком жизненных средств, и с развитием „сип человека, который сам себе является целью“ (Маркс), эта идея философии истории выливается в теорию коммунистического гуманизма.

Автор также сопоставляет исторический перспективизм Энгельса с результатами социалистических революций, касающихся сознательного творения истории. Он подчеркивает, что к философской идее необходимо применять философский, а не плоско эмпирический, подход. Автор констатирует, что подтверждается прогноз Энгельса о том, что социалистическое общество в возрастающей мере сознательно создает свою историю. Вместо движения этого общества философская рефлексия сосредоточивается на механизме сознательного творения истории. В этой связи он особенно подчеркивает значение анализа структуры человеческой деятельности в связи с материальными условиями жизни общества, действие которых все чаще требует управлять ими коллективным умом общества, который располагает суммой достигнутых научных знаний.

THE PROBLEMATIC OF THE COUNTER-FINALITY OF ENGELS'S HISTORY

Vladimir Seiler

The author provides an outline of some spiritual and sociohistorical context of the category of the counter-finality of history in Engels's work and contemplates this problem as related to experiences of the development of socialist society.

The idea of the counter-finality of history (the paradox of ends and results) and its negation in communist society is a significant idea of Marxist philosophy of history. Since the overcoming of the counter-finality of history is related to the conception of freedom as an activity that is not determined by the need of means of subsistence and to the development of „human strengths that is its own purpose“ (Marx), this idea of philosophy of history leads into the theory of communist humanism.

The author also confronts Engels's historical perspectivism with results of socialist revolutions, as regards to the conscious creation of history. He accentuates that there should be no flat empirical approach towards a philosophical thought but a philosophical one. He states that Engels's prognosis that socialist society creates in increasing measure consciously its own history comes true. In the philosophical reflection of the progression of this society that is aimed still more at the mechanism of the conscious creation of history the author emphasizes especially the importance of the analysis of the human act structure as related with material conditions of society life effect of which enforces the direction by collective reason of a society, possessing the total of achieved scientific knowledge.